

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΤΗΣ
ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΙΚΗΣ ΜΕΙΟΝΟΤΗΤΑΣ
ΣΤΗ ΘΡΑΚΗ

πρόσθεση όχι αφαίρεση
πολλαπλασιασμός όχι διαίρεση

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΤΗΣ ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΙΚΗΣ ΜΕΙΟΝΟΤΗΤΑΣ ΣΤΗ ΘΡΑΚΗ

**ΔΡΑΣΗ 8 / ΥΠΟΕΡΓΟ 2 / Α.Π.Θ./ΠΑΚΕΤΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 2.4
ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΣΕ ΕΝΗΛΙΚΕΣ [ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΣΕ ΓΟΝΕΙΣ]**

**Έκθεση αξιολόγησης
2010-2013**

Υπεύθυνες της δράσης:

Μαρία Ζωγραφάκη, φιλόλογος, διδάκτορας Παν/μίου Αθηνών
Άννα Ιορδανίδου, γλωσσολόγος, καθηγήτρια Παν/μίου Πατρών

Συνεργάτες:

Έλενα Μάντζαρη, γλωσσολόγος
Τάνια Μιλιβόγεβιτς-Γαλανοπούλου, εκπαιδευτικός

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2013

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

1. Χαρακτηριστικά του εκπαιδευτικού και κοινωνικού πλαισίου	3
2. Στόχοι των μαθημάτων	3
3. Σχεδιασμός και εκπόνηση του εκπαιδευτικού υλικού	4
3.1 Περιγραφή του υλικού	5
3.2. Πιλοτική εφαρμογή και αξιολόγηση του υλικού από εκπαιδευτές και εκπαιδευόμενους την περίοδο Ιανουάριος-Ιούνιος 2012	7
4. Τα μαθήματα ενηλίκων τα έτη 2011-12 και 2012-13	9
4.1. Οργάνωση και διεξαγωγή των μαθημάτων	9
4.2. Εποπτεία/συναντήσεις-επιμορφώσεις με εκπαιδευτικούς	12
4.3 Παράλληλες δραστηριότητες	13
4.4. Αξιολόγηση του έτους 2012-13	14
4.5 Συνολική αξιολόγηση των μαθημάτων για τη διετία	15
5. Παραρτήματα	15

1. Χαρακτηριστικά του εκπαιδευτικού και κοινωνικού πλαισίου

Η απομόνωση του μειονοτικού πληθυσμού συνδέεται στενά με την ελλιπή έως ανύπαρκτη εκτός σχολείου επαφή με την ελληνική γλώσσα και την απουσία συγχρωτισμού και επικοινωνίας με τον λοιπό τοπικό πληθυσμό. Τα παραπάνω χαρακτηριστικά αφορούν ένα μεγάλο κομμάτι του ενήλικου πληθυσμού της μειονότητας. Οι παιδαγωγικές δραστηριότητες των ΚΕΣΠΕΜ, που απευθύνονται σε παιδιά της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης και στοχεύουν στην ενίσχυση της ελληνικής γλώσσας με έμφαση στην αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών και σε παράλληλες με τον σχολικό θεσμό δημιουργικές δραστηριότητες, είχαν πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα. Ένα από αυτά ήταν ότι οι ίδιοι οι γονείς μαθητών των ΚΕΣΠΕΜ, και κυρίως οι μητέρες, διατύπωσαν αίτημα για να διδαχθούν την ελληνική γλώσσα. Αυτό συνέβη στο τέλος της δεύτερης περιόδου λειτουργίας των ΚΕΣΠΕΜ (2005-2008), σε μια στιγμή κατά την οποία οι γονείς είχαν ήδη μακρά επαφή με τα ΚΕΣΠΕΜ και η εξοικείωση και εμπιστοσύνη τους είχε ήδη κατακτηθεί. Αποφασιστικό ρόλο έπαιξε το γεγονός ότι η διαφορετική γλώσσα και πολιτισμική ταυτότητα των παιδιών τους γίνονταν αποδεκτά σε ένα περιβάλλον όπου οι διαφορετικές γλώσσες εναλλάσσονται και οι γλώσσες των μειονοτικών της Θράκης δε λειτουργούν ως στίγμα.

Τα μαθήματα αυτά κρίθηκαν ιδιαίτερα σημαντικά για πολλούς λόγους: καταρχάς η καλύτερη γνώση των ελληνικών από τους γονείς και ειδικά από τις μητέρες διευκολύνει ιδιαίτερα τη σχολική φοίτηση και λειτουργεί ώστε να ενθαρρύνει τους μικρούς μαθητές. Επιπλέον, η ενασχόληση με την εκμάθηση της γλώσσας από γυναίκες που είχαν αντιμετωπίσει οι ίδιες σε μεγάλο βαθμό τη σχολική αποτυχία, αυξάνει την αυτοπεποίθησή τους, μειώνει τους φόβους απέναντι στο σχολικό θεσμό και δημιουργεί καλύτερες προϋποθέσεις για να αρθούν τα εμπόδια, που συχνά είναι και έμφυλα, για την ισότιμη συμμετοχή της μειονότητας στην εκπαίδευση και την άρση της περιθωριοποίησης του μειονοτικού πληθυσμού. Μαθήματα ενηλίκων οργανώθηκαν αρχικά στα κεντρικά ΚΕΣΠΕΜ και στη συνέχεια εξαπλώθηκαν και στα περιφερειακά.

2. Στόχοι των μαθημάτων

Τα μαθήματα ελληνικής στα ΚΕΣΠΕΜ τα οποία προσφέρονται στα ενήλικα μέλη της μειονότητας στοχεύουν στην εκμάθηση ή στη βελτίωση της ελληνικής γλώσσας, προφορικής και γραπτής. Βασικός σκοπός δεν είναι η απόκτηση τυπικών προσόντων ή κάποιου τίτλου πιστοποίησης της ελληνομάθειας, αλλά η κατάκτηση ουσιαστικών γλωσσικών επικοινωνιακών δεξιοτήτων, που θα συνέβαλλαν στην αποτελεσματικότερη προσωπική ενδυνάμωσή τους και στην ουσιαστική κοινωνικοποίησή τους. Γι' αυτόν το λόγο, το εκπαιδευτικό υλικό διδασκαλίας της ελληνικής σε ενήλικες που δημιουργήθηκε δεν αποτελεί διδακτικό εγχειρίδιο ή μέθοδο διδασκαλίας με την αυστηρή έννοια του όρου, αλλά μια συλλογή διδακτικών προτάσεων, οργανωμένων σε θεματικές ενότητες και δομημένων σε εκπαιδευτικά σενάρια, που στοχεύουν πρωτίστως στην ανάπτυξη και στη βελτίωση της γλωσσικής ικανότητας των ενήλικων διδασκόμενων σε καθημερινές περιστάσεις και ανάγκες επικοινωνίας.

Στο πλαίσιο αυτό, οι βασικοί στόχοι των μαθημάτων αυτών μπορούν να διακριθούν σε άμεσους και μακροπρόθεσμους. Οι άμεσοι στόχοι διακρίνονται σε εκείνους που αφορούν τους εκπαιδευόμενους και τους εκπαιδευτές ως εξής:

Για τους εκπαιδευόμενους

Παροχή πολλών ωρών ελληνικών, μέσα από σενάρια καθημερινής ζωής, ώστε να βελτιωθεί ο προφορικός και ο γραπτός λόγος.

- «Αποποινικοποίηση» του λάθους. Δημιουργία θετικού κλίματος ασφάλειας, συνεργατικότητας και εμπιστοσύνης, ώστε οι εκπαιδευόμενοι να νιώσουν άνετα να μοιραστούν κομμάτια από την καθημερινότητά τους και να μιλήσουν σε μια γλώσσα που δεν είναι η μητρική τους.
- Εμπλουτισμός των μαθημάτων με δραστηριότητες, επισκέψεις σε μουσεία, βιβλιοθήκες, εκδρομές, ώστε να ενισχυθεί ένα γενικότερο «άνοιγμα» των εκπαιδευόμενων σε δραστηριότητες της τοπικής κοινωνίας.

Για τους εκπαιδευτικούς

- Προώθηση της ιδέας ότι ο εκπαιδευτής ενηλίκων είναι συνεργάτης των εκπαιδευόμενων, τους οποίους βοηθάει στην προσπάθειά τους να βελτιώσουν την καθημερινότητά τους, μέσω της εκμάθησης της γλώσσας.
- Απόλυτος σεβασμός στην ταυτότητα του εκπαιδευόμενου, τις ιδιαιτερότητές του και τις ανάγκες του.
- Κατανόηση του κοινωνικού πλαισίου και των αιτιών που συνετέλεσαν ώστε οι εκπαιδευόμενοι να μην είναι επαρκείς γνώστες της ελληνικής γλώσσας.

Οι μακροπρόθεσμοι στόχοι αφορούν στην:

- Ενίσχυση της ελληνομάθειας των εκπαιδευόμενων γυναικών ώστε να μπορούν να βοηθούν πιο αποτελεσματικά τα παιδιά τους στο σχολείο. Η αλλαγή αυτή θα μπορούσε να επιδράσει και στις ενδοοικογενειακές σχέσεις.
- Ενίσχυση της ελληνομάθειας των εκπαιδευόμενων γυναικών ώστε να μπορούν να ενταχθούν πιο ενεργά και δραστήρια στην τοπική κοινωνία. Ενίσχυση εντέλει της δυνατότητας συμμετοχής των γυναικών σε διάφορες δραστηριότητες.

3. Σχεδιασμός και εκπόνηση του εκπαιδευτικού υλικού

Σύμφωνα με τους παραπάνω στόχους, η ομάδα που εργάστηκε από τον Σεπτέμβριο μέχρι και τον Δεκέμβριο 2010 για την εκπόνηση εκπαιδευτικού υλικού διδασκαλίας της ελληνικής σε ενήλικες ασχολήθηκε με:

1. την κατάρτιση βιβλιογραφίας για το αντικείμενο «Διδασκαλία της ελληνικής ως δεύτερης/ξένης γλώσσας σε ενήλικες»,
2. την αναζήτηση βιβλιογραφικών πηγών και διδακτικού υλικού για μαθήματα ελληνικών σε ενήλικες σε έντυπη και σε ηλεκτρονική μορφή και
3. την καταγραφή του διδακτικού υλικού γλώσσας του Προγράμματος Εκπαίδευσης Μουσουλμανοπαίδων σε ηλεκτρονική μορφή που είναι κατάλληλο για να χρησιμοποιηθεί για τη διδασκαλία ενηλίκων.

Παράλληλα προχώρησε στην αποδελτίωση του διδακτικού υλικού γλώσσας για το γυμνάσιο του Προγράμματος Εκπαίδευσης Μουσουλμανοπαίδων σε ηλεκτρονική μορφή (φάκελος υλικού ενισχυτικής διδασκαλίας Α΄, Β΄ και Γ΄ Γυμνασίου, Ασκήσεις Γραμματικής, Λεξικό Γυμνασίου, λογισμικό εκμάθησης της ελληνικής). Επιπλέον, πραγματοποιήθηκε αποδελτίωση του διδακτικού υλικού μαθημάτων εκτός γλώσσας του Προγράμματος Εκπαίδευσης Μουσουλμανοπαίδων σε ηλεκτρονική μορφή, π.χ. Μελέτης Περιβάλλοντος, Γεωγραφίας, Ιστορίας, που θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί για τη διδασκαλία της ελληνικής σε ενήλικες.

Κατά το χρονικό διάστημα από τον Ιανουάριο έως τον Ιούνιο 2011 η ομάδα υλοποίησης του συγκεκριμένου πακέτου εργασίας ολοκλήρωσε τη συλλογή υλικού για μαθήματα ελληνικών σε ενήλικες σε έντυπη και σε ηλεκτρονική μορφή. Το υλικό έλαβε τη μορφή φακέλου έντυπου και/ή ηλεκτρονικού (διαθέσιμο στον ιστότοπο του Προγράμματος www.museduc.gr), με δυνατότητα παραγωγής φωτοτυπιών και/ή εκτυπώσεων για τις ανάγκες των μαθημάτων.

3.1. Περιγραφή του υλικού

Τα εκπαιδευτικά σενάρια περιλαμβάνουν διαλόγους και αυθεντικά κείμενα, κατάλληλα για την ηλικία των διδασκόμενων και προσαρμοσμένα στο γλωσσικό τους επίπεδο, καθώς και ευχάριστες και φιλικές δραστηριότητες κατανόησης και παραγωγής προφορικού και γραπτού λόγου, που στηρίζονται σε φωτογραφικό και οπτικοακουστικό υλικό που διατίθεται ελεύθερα στο διαδίκτυο (π.χ. τραγούδια, αποσπάσματα ταινιών, τηλεοπτικών σειρών, δελτίων καιρού, βίντεο με σκηνές της καθημερινής ζωής κ.ά.).

Για την καλύτερη εξυπηρέτηση του διδάσκοντος, κάθε εκπαιδευτικό σενάριο περιλαμβάνει παραπομπές σε υποστηρικτικό εκπαιδευτικό υλικό που έχει παραχθεί

- είτε στο πλαίσιο του Προγράμματος (π.χ. ασκήσεις γραμματικής / γλωσσικές ασκήσεις, βιβλία για τα μαθήματα Ιστορίας, Γεωγραφίας, Μελέτης του Περιβάλλοντος, Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής για παιδιά του δημοτικού)
- είτε στο πλαίσιο άλλων προγραμμάτων εκπαίδευσης παλιννοστούντων και αλλοδαπών μαθητών.

Τα εκπαιδευτικά σενάρια απευθύνονται σε επίπεδο αρχαρίων (A1, A2) και σε επίπεδο μέσων (B1, B2).

:

Εκπαιδευτικοί στόχοι + Κειμενικά είδη (A1)	Εκπαιδευτικοί στόχοι + Κειμενικά είδη (A2)	Εκπαιδευτικοί στόχοι + Κειμενικά είδη (B1)	Εκπαιδευτικοί στόχοι + Κειμενικά είδη (B2)
<p>Κατανόηση προφορικού λόγου:</p> <p>Μικρά κείμενα, αργή και καθαρή αλλά φυσική εκφορά λόγου:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Απλές δημόσιες ανακοινώσεις (σε σταθμούς ΜΜΜ, καταστήματα κτλ.) 	<p>Κατανόηση προφορικού λόγου:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ό,τι το A1+ • Στόχος είναι να καταλαβαίνει ο διδασκόμενος τον συνομιλητή του σε επαφές τηλεφωνικές • Να κατανοεί τη συνομιλία μεταξύ 2 	<p>Κατανόηση προφορικού λόγου:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Κείμενα σε φυσικό αλλά όχι τόσο θορυβώδες περιβάλλον, με ρυθμό λίγο πιο αργό από τον κανονικό • Συνομιλίες με 2 ομιλητές 	<p>Κατανόηση προφορικού λόγου:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Εκτενή κείμενα προφορικού λόγου, διαλέξεις ή κείμενα με σύνθετη ανάπτυξη • Τηλεοπτικά δελτία ειδήσεων και προγράμματα

<ul style="list-style-type: none"> • Τηλεφωνικές πληροφορίες (ώρα, κινηματογράφος, θέατρα, νοσοκομεία) Τηλεοπτικά δελτία καιρού • Οδηγίες από κρατικούς υπαλλήλους (αστυνομία, τροχαία, τελωνείο) • Διηγήσεις ατόμων, περιγραφή γεγονότων, αντικειμένων, χώρων <p>Ανάπτυξη στρατηγικών κατανόησης, ακόμη και όταν ο διδασκόμενος δε γνωρίζει τη γραμματική και το λεξιλόγιο</p>	<p>φυσικών ή 2 μη φυσικών ομιλητών</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ουσιαστικές λεπτομέρειες των κειμένων • Βλ. κειμενικά είδη A1+A2 	<p>επικαιρότητας</p> <ul style="list-style-type: none"> • Συζητήσεις μέχρι και 4 ομιλητών • Κείμενα σε κανονικό ρυθμό ομιλίας ακόμη και πιο θορυβώδες περιβάλλον επικοινωνίας • Ο διδασκόμενος πρέπει να έχει την ικανότητα να συγκρατεί φωνητικά άγνωστες λέξεις, ώστε να ρωτάει και να χρησιμοποιεί βοηθητικές στρατηγικές κατανόησης, όπως τόνο φωνής, παύσεις, έμφαση
<p>Παραγωγή προφορικού λόγου:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Στόχος είναι ο διδασκόμενος να παράγει απλές, μικρές φράσεις και προτάσεις για τον εαυτό του και για οικεία πρόσωπα • Να θέτει ερωτήσεις και να απαντά σε απλές ερωτήσεις • Να ζητάει και να δίνει κάποιο πράγμα • Να αναφέρεται στον χρόνο και στον τόπο • Να μπορεί να συστήνει και να συστήνεται • Να χρησιμοποιεί εκφράσεις χαιρετισμού και αποχαιρετισμού 	<p>Παραγωγή προφορικού λόγου:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ό,τι το A1+ • Στόχος είναι ο διδασκόμενος να διηγείται απλές μικρές ιστορίες • Να περιγράφει τη δουλειά του, γεγονότα, χώρους, την εκπαίδευσή του • Να δίνει οδηγίες • Να ζητάει να εξυπηρετηθεί σε καταστήματα, τράπεζες εστιατόρια, σταθμούς και άλλους δημόσιους χώρους • Να χρησιμοποιεί κάποια παραγλωσσικά στοιχεία (χειρονομίες, κινήσεις, στάσεις, εκφράσεις, επιφωνήματα) στην επικοινωνία με άλλους 	<p>Παραγωγή προφορικού λόγου:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Στόχος είναι ο διδασκόμενος να δίνει και να παίρνει πληροφορίες στις επικοινωνιακές καταστάσεις σε τυπικό ή φιλικό λόγο: • Προσωπική ζωή (διαμονή, διατροφή, μετακίνηση) • Συναλλαγές με κρατικές υπηρεσίες (τμήμα αλλοδαπών, τελωνείο, αστυνομία, τροχαία) • Γραφεία πληροφοριών (ΟΣΕ) • Υπηρεσίες (ταχυδρομείο, τράπεζα) • Αγορά καταναλωτικών αγαθών • Εκπαίδευση • Αντιμετώπιση προβλημάτων υγείας • Κοινωνική ζωή • Επαγγελματική ζωή • Ψυχαγωγία • Να εκφράζει συναισθήματα αρνητικά και θετικά 	<p>Παραγωγή προφορικού λόγου:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Στόχος είναι ο διδασκόμενος να συνομιλεί με σχετική ευχέρεια και αυθορμητισμό για τα θέματα των σχετικών επικοινωνιακών καταστάσεων • Να εκφράζει προσωπικές ιδέες, ανάγκες και προθέσεις με ακρίβεια • Να παράγει συνεχή λόγο μικρής έκτασης με συνοχή και με επιχειρήματα • Να κατέχει διευρυμένο λεξιλόγιο, πλουσιότερες γλωσσικές δομές και να έχει μεγαλύτερη επίγνωση του κοινωνικοπολιτισμικού περιβάλλοντος

		<ul style="list-style-type: none"> • Να ζητάει και να δίνει συμβουλές, άδεια, οδηγίες • Να περιγράφει με απλό τρόπο εμπειρίες • Να εξηγεί και να αιτιολογεί απόψεις σύντομα • Να διηγείται σύντομα την υπόθεση μιας ταινίας • Να χρησιμοποιεί τεχνικές για να ξεκινά και να τελειώνει μια συζήτηση • Να χειρίζεται προβλήματα επικοινωνίας ζητώντας τη βοήθεια του συνομιλητή του 	
--	--	---	--

Δείγμα σεναρίου:

Επικοινωνιακές καταστάσεις	Ειδικό εκπαιδευτικό στόχοι (A1)	Ειδικό εκπαιδευτικό στόχοι (A2)	Ειδικό εκπαιδευτικό στόχοι (B1)	Ειδικό εκπαιδευτικό στόχοι (B2)
Αναγνώριση ταυτότητας	<p>Στόχος είναι ο διδασκόμενος να δίνει πληροφορίες σχετικά με το άτομό του:</p> <ul style="list-style-type: none"> • όνομα και επίθετο • διεύθυνση • τηλέφωνο • εθνικότητα • θρήσκευμα • ηλικία, φύλο, • ημερομηνία • τόπο γέννησης • επάγγελμα • οικογενειακή κατάσταση (ελεύθερος, παντρεμένος) • οικογένεια (γονείς, πατέρας κτλ.) • εξωτερική εμφάνιση (ψηλός, κοντός, χοντρός, λεπτός, ξανθός) 	<p>Στόχος είναι ο διδασκόμενος να δίνει και να παίρνει πληροφορίες σχετικές με το άτομό του και τον συνομιλητή του:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Στοιχεία όπως και στο A1 	<ul style="list-style-type: none"> • Στόχος είναι ο διδασκόμενος να δίνει και να ζητάει λεπτομερείς πληροφορίες για το άτομό του και τον συνομιλητή του • Εκτός από την εξωτερική εμφάνιση να δίνει πληροφορίες και για τον χαρακτήρα • Λεπτομερή αναφορά για την επαγγελματική του απασχόληση αλλά και να κατανοεί τις πληροφορίες που δίνει ο συνομιλητής του 	<ul style="list-style-type: none"> • Να δίνει ολοκληρωμένη εικόνα για τον εαυτό του (ενδιαφέροντα, σχέδια, όνειρα, προσδοκίες, τι τον ευχαριστεί και τι όχι) • Να προσπαθεί να κατανοήσει τις ιδιαιτερότητες του συνομιλητή του, με τις κατάλληλες ερωτήσεις • Να ανταλλάσσει απόψεις για τον χώρο επαγγελματικής του απασχόλησης, τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα της δουλειάς του και της δουλειάς του συνομιλητή του.

--	--	--	--	--

3.2. Πιλοτική εφαρμογή και αξιολόγηση του υλικού από εκπαιδευτές και εκπαιδευόμενους την περίοδο Ιανουάριος-Ιούνιος 2012

Τον Σεπτέμβριο 2011 έγινε η έναρξη της λειτουργίας των ΚΕΣΠΕΜ (Κέντρων Στήριξης του Προγράμματος Εκπαίδευσης Μουσουλμανοπαίδων), όπου προβλεπόταν να πραγματοποιηθούν τα μαθήματα ελληνικών σε ενήλικα μέλη της μειονότητας. Τον Σεπτέμβριο πραγματοποιήθηκαν συνεντεύξεις από την υπεύθυνη της Δράσης Ά. Ιορδανίδου και συνεργάτες του Προγράμματος στην Ξάνθη και στην Κομοτηνή με εκπαιδευτικούς που είχαν εκδηλώσει ενδιαφέρον για να αναλάβουν τη διδασκαλία μαθημάτων ελληνικών σε ενήλικες. Μετά από αξιολόγηση έγινε επιλογή διδασκόντων και ενημέρωση-επιμόρφωση για το διδακτικό υλικό.

Τους μήνες Οκτώβριο και Νοέμβριο 2011 κατατέθηκαν δηλώσεις ενδιαφέροντος για μαθήματα ελληνικών στα ΚΕΣΠΕΜ Ξάνθης και Κομοτηνής και συγκροτήθηκαν τμήματα ενηλίκων (για την αναλυτική παρουσίαση των μαθημάτων και τη συμμετοχή των ενηλίκων, βλέπε παρακάτω 4.1.).

Μετά την εφαρμογή του διδακτικού υλικού κατά την περίοδο Ιανουαρίου-Ιουνίου 2012, οι εκπαιδευτικοί που πραγματοποίησαν τα μαθήματα αξιολόγησαν την καταλληλότητα και αποτελεσματικότητά του και απηύθυναν προτάσεις στη συγγραφική ομάδα για αλλαγές, προσθήκες και βελτιώσεις. Συγκεκριμένα, όπως αναφέρεται στη σχετική έκθεση της Μαρίνας Πετεινίδου, επόπτριας των μαθημάτων μέχρι τον Ιούνιο του 2013:

«Όλες οι εκπαιδύτριες συμφωνούν στις αξιολογήσεις τους ότι το υλικό τις βοήθησε στο εκπαιδευτικό τους έργο. Τα σενάρια είχαν θέματα που αφορούσαν την καθημερινότητα των εκπαιδευόμενων. Αυτό έδινε τη δυνατότητα και την ελευθερία στις εκπαιδύτριες να συζητούν, να εντάσσουν στο μάθημά τους και επιπλέον υλικό. Αυτό που επισημαίνουν οι εκπαιδύτριες είναι ότι θα μπορούσαν στις ενότητες να προστεθούν επιπλέον στοιχεία όπως:

- *Το σενάριο με θέμα Ας γνωρίσουμε την Ελλάδα ήταν από τα χρησιμότερα στο υλικό. Εδώ θα μπορούσε να προστεθεί βίντεο με το μουσείο της Ακρόπολης και άλλους σημαντικούς αρχαιολογικούς χώρους, γνωριμία με τους ελληνικούς πολιτισμούς κτλ. Στο σενάριο με θέμα Πώς είναι η υγεία σου, με δεδομένο ότι οι εκπαιδευόμενοι είναι κυρίως γυναίκες με παιδιά, θα μπορούσε να ενταχθεί ένας διάλογος με παιδικές αρρώστιες και επίσκεψη στον παιδίατρο ή διάλογος με θέμα την εγκυμοσύνη.*
- *Στο σενάριο με θέμα Προσκλήσεις και ευχές θα μπορούσε να γίνει ένας παραλληλισμός με τις μουσουλμανικές γιορτές.*
- *Στο σενάριο Εργασία – Επάγγελμα θα μπορούσε να προστεθεί η σύνταξη βιογραφικού ή συμπλήρωση μίας αίτησης για εργασία.*
- *Στο σενάριο Υπηρεσίες – οργανισμοί συμπλήρωση υπεύθυνης δήλωσης και εξουσιοδότησης».*

Με βάση τις υποδείξεις αυτές, το διδακτικό υλικό εμπλουτίστηκε και επεκτάθηκε. Επίσης, οι εκπαιδευτικοί που πραγματοποίησαν τα μαθήματα, για να ανταποκριθούν στο αίτημα ορισμένων εκπαιδευόμενων να προετοιμαστούν για

εξετάσεις πιστοποίησης ελληνομάθειας, επεξεργάστηκαν συγκεκριμένα διδακτικά σενάρια με πλέον απαιτητικές ασκήσεις παραγωγής λόγου και γραμματικής.

Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει η επόπτρια των μαθημάτων, στα θερινά μαθήματα 2013, Λένα Παπαδοπούλου: «Τα σενάρια θέτουν ένα σαφές επικοινωνιακό, κειμενικό, λεξιλογικό και γραμματικό πλαίσιο, το οποίο διακρίνεται από *δυναμικότητα*. Η δυναμικότητα έγκειται στο ότι η δομή των σεναρίων είναι ευέλικτη και ανοικτή, καθώς δίνει τη δυνατότητα στον εκπαιδευτικό να τα προσαρμόζει ανάλογα με τις ανάγκες, το επίπεδο και τα ενδιαφέροντα των μαθητών του. Παραδείγματος χάριν, τα κείμενα των σεναρίων μπορούν να αντικατασταθούν ή να εμπλουτιστούν με άλλα κείμενα του ίδιου κειμενικού είδους με την ίδια θεματική, με αξιοποίηση θεμάτων της επικαιρότητας (π.χ. προσθήκη του κειμένου με τίτλο «[Η Φιλοζωική Κομοτηνής για την Παγκόσμια Ημέρα των Ζώων](#)» στο σενάριο «Το κοκοράκι κικρικικι» (Τμήμα Ενηλίκων 1 και 2 Κομοτηνής 2013/14)».

Η γενική εκτίμηση από την εφαρμογή του διδακτικού υλικού σε ενήλικες της μειονότητας συνοψίζεται στα εξής:

- Το διδακτικό υλικό φαίνεται ότι εκπλήρωσε τον βασικό στόχο της ανάπτυξης και βελτίωσης της γλωσσικής ικανότητας των ενηλίκων διδασκόμενων σε καθημερινές περιστάσεις και ανάγκες επικοινωνίας. Αυτό αποδεικνύεται και από τη μεγάλη συμμετοχή στα μαθήματα στα ΚΕΣΠΕΜ (βλέπε παραπάνω).
- Ως συλλογή διδακτικών προτάσεων, οργανωμένων σε θεματικές ενότητες και δομημένων σε σενάρια, επέτρεψε στους διδάσκοντες να επικαιροποιούν και να επεκτείνουν τις δραστηριότητες ανάλογα με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και τις ιδιαίτερες ανάγκες των διδασκόμενων.

4. Τα μαθήματα ενηλίκων κατά τα έτη 2011-2012 και 2012-2013

4.1. Οργάνωση και διεξαγωγή των μαθημάτων

ι) Χειμερινά μαθήματα

Κατά το σχολικό έτος 2011-2012 οργανώθηκαν μαθήματα ενηλίκων σε γονείς, ως επί το πλείστον μητέρες των μαθητών που παρακολουθούσαν τα μαθήματα ελληνομάθειας του προγράμματος στα ΚΕΣΠΕΜ. Λειτουργήσαν επτά τμήματα στην Ξάνθη, τρία στο Δροσερό, ένα στο Σέλερο, πέντε στην Κομοτηνή, ένα στις Σάπες (για πολύ μικρό χρονικό διάστημα), και δύο στην Αλεξανδρούπολη. Επίσης, λειτουργήσε και ένα τμήμα στον Κένταυρο, κατόπιν αίτησης μητέρων, όπου δε λειτουργεί ΚΕΣΠΕΜ, αλλά στεγάστηκε στο σχολείο. Ο συνολικός αριθμός των τμημάτων ήταν 20, από τα οποία τα 15 έφτασαν ως το τέλος του σχολικού έτους. Νωρίτερα ολοκληρώθηκαν τα μαθήματα σε δύο τμήματα της Ξάνθης, δύο στο Δροσερό και σε ένα στις Σάπες, λόγω ελλιπούς φοίτησης (βλ. αναλυτικά Πίνακας 1). Τα τμήματα αυτά επόπτευε η επιστημονική υπεύθυνη Μαρία Ζωγραφάκη και η επόπτρια Μαρίνα Πετεινίδου. Εργάστηκαν 11 εκπαιδευτικοί. Μία με 16 ώρες, μία με δώδεκα, μία με 10, δύο με 08 ώρες, πέντε με 4 ώρες και μία με 3 ώρες (βλ. Παραρτήματα 3 και 4).

Πίνακας 1. Συμμετοχή στα μαθήματα ελληνικών σε ενήλικες ανά ΚΕΣΠΕΜ (Νοέμβριος 2011-Ιούνιος 2012)

	Τμήματα	Εγγεγραμμένοι	Φοιτήσαντες	Εκπαιδευτικοί
--	---------	---------------	-------------	---------------

ΚΕΣΠΕΜ Κομοτηνής	5	69	48	5
ΚΕΣΠΕΜ Σαπών	1	16	10	1
ΚΕΣΠΕΜ Αλεξ/πολης	1	15	15	1
ΚΕΣΠΕΜ Ξάνθης	7	97	48	3
ΚΕΣΠΕΜ Σέλερου	1	25	17	1
ΚΕΣΠΕΜ Ευάλου				
ΚΕΣΠΕΜ Εχίνου				
Μ/κό Σχ. Κενταύρου	1	17	15	1
ΚΕΣΠΕΜ Δροσερού	3	70	14	2
Μ/κο Σχ. Κέχρου				
Μ/κο Σχ. Ηλιόπετρας				
ΣΥΝΟΛΟ	19	309	167	12 (2 εκπαιδευτικοί εργάζονται σε περισσότερα ΚΕΣΠΕΜ)

Κατά το σχολικό έτος 2012-2013 λειτούργησαν συνολικά 21 τμήματα από τα οποία τα 16 έφτασαν ως το τέλος του σχολικού έτους, ενώ 5 τμήματα συγχωνεύτηκαν ή έκλεισαν, λόγω χαμηλής προσέλευσης μαθητών/τριών. Τα τμήματα που έκλεισαν (στις 16.1/2013 μετά από δύο μήνες λειτουργίας) ήταν τα τμήματα στο Δροσερό και στην Αλεξανδρούπολη, όπου η φοίτηση ήταν εξαιρετικά ασταθής, λόγω ιδιαίτερων δυσκολιών των συγκεκριμένων πληθυσμών, ενώ συγχωνεύτηκαν δύο τμήματα στην Ξάνθη και δύο απογευματινά τμήματα στην Κομοτηνή, στα οποία παρουσιάστηκαν επίσης πολλές απουσίες (βλ. αναλυτικά Πίνακας 2). Το σύνολο των εκπαιδευτικών που συμμετείχαν ήταν 12. Εργάστηκε μία εκπαιδευτικός για 10 ώρες την εβδομάδα, μία για 9 ώρες, δύο για 8 ώρες, μία για 6 ώρες, μία για 5 ώρες, πέντε εκπαιδευτικοί για 4 ώρες την εβδομάδα και μία για 2 ώρες.

Τα περισσότερα μαθήματα ήταν πρωινά, ενώ κάποια ήταν απογευματινά. Στις περισσότερες περιπτώσεις γίνονταν δύο φορές την εβδομάδα, από δύο ώρες για κάθε τμήμα. Σε κάποιες περιπτώσεις, ωστόσο, στα περιφερειακά ΚΕΣΠΕΜ (Ευάλου, Σελέρου, Ιάσμου, Εχίνου) αλλά και στον Κένταυρο το μάθημα γινόταν μία φορά την εβδομάδα, για ένα τρίωρο. Στις περιπτώσεις όπου τα μαθήματα γίνονταν μαζί με τα κινητά ΚΕΣΠΕΜ το μάθημα γινόταν μία φορά την εβδομάδα, για ένα δίωρο. Η περίοδος κατά την οποία γίνονταν τα μαθήματα ήταν από τον Οκτώβριο μέχρι τον Ιούνιο (βλ. Παράρτημα 2).

Πίνακας 2. Συμμετοχή στα μαθήματα ελληνικών σε ενήλικες ανά ΚΕΣΠΕΜ (Νοέμβριος 2012-Ιούνιος 2013)

	Τμήματα	Εγγεγραμμένοι	Φοιτήσαντες	Εκπαιδευτικοί
ΚΕΣΠΕΜ Κομοτηνής	8	138	104	6
ΚΕΣΠΕΜ Ιάσμου	1	28	20	1
ΚΕΣΠΕΜ Αλεξ/πολης	1	9	9	1
ΚΕΣΠΕΜ Ξάνθης	4	63	22	4
ΚΕΣΠΕΜ Σέλερου	2	28	13	1
ΚΕΣΠΕΜ Ευάλου	1	24	11	1

ΚΕΣΠΕΜ Εχίνου	1	17	8	1
Μ/κό Σχ. Κενταύρου	1	15	14	1
Μ/κο Σχ. Κέχρου				
Μ/κο Σχ. Ηλιόπετρας	2	30	12	2
	21	352	213	13(4 εκπαιδευτικοί εργάζονται σε περισσότερα ΚΕΣΠΕΜ)

Όπως γίνεται σαφές από τους παραπάνω πίνακες, κατά το δεύτερο έτος λειτουργίας των μαθημάτων ενηλίκων, τα μαθήματα αυτά επεκτάθηκαν σε όλα τα περιφερειακά ΚΕΣΠΕΜ. Άλλο σημαντικό γεγονός, το οποίο θα πρέπει να τονιστεί, είναι το αίτημα που προέκυψε, το 2012-13 για πρώτη φορά, μέσω των κινητών ΚΕΣΠΕΜ και αφορούσε στη διοργάνωση μαθημάτων και για τις μητέρες των παιδιών στους μακρινούς οικισμούς, τους οποίους εξυπηρετούν τα κινητά ΚΕΣΠΕΜ. Μετά τη μεταφορά του αιτήματος από τους συνεργάτες των κινητών ΚΕΣΠΕΜ, τη βοήθεια και τη μεγάλη στήριξή τους στις συγκεκριμένες περιοχές, προέκυψαν τα τμήματα στον Κέχρο (ορεινή Ροδόπη) και την Ηλιόπετρα (κάμπος της Ξάνθης), στα οποία διδάχθηκε η ελληνική σε ενήλικες, παράλληλα με τα μαθήματα των κινητών ΚΕΣΠΕΜ.

Ιδιαίτερη αναφορά πρέπει να γίνει στο τμήμα του Κενταύρου, το οποίο προέκυψε κατά το πρώτο έτος (2011-12) μετά από επίμονο αίτημα των μητέρων στο δημοτικό σχολείο αλλά και την ουσιαστική συμβολή εκπαιδευτικού του σχολείου, παρέμεινε σταθερό ολόκληρο το υ χρόνο, ενώ ήταν το μοναδικό τμήμα που διατηρήθηκε για δεύτερη σχολική χρονιά και κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού, παρά τις πολλές αγροτικές εργασίες που αναπτύσσονται στην περιοχή και περιορίζουν τον ελεύθερο χρόνο των γυναικών.

Στο τέλος των μαθημάτων κάθε έτους οι εκπαιδευόμενοι λάμβαναν βεβαιώσεις παρακολούθησης. Κατά το πρώτο έτος οι βεβαιώσεις αυτές δόθηκαν στις τάξεις, ενώ για το έτος 2012-13 επιδόθηκαν στις γιορτές λήξης μαθημάτων στα ΚΕΣΠΕΜ, εκτός από την περίπτωση του ΚΕΣΠΕΜ Κομοτηνής όπου διοργανώθηκε ειδική τελετή λήξης των μαθημάτων και συμμετείχε μεγάλος αριθμός εκπαιδευομένων. Επίσης, στην περίπτωση του Κέχρου οι βεβαιώσεις παρακολούθησης στάλθηκαν με το κινητό ΚΕΣΠΕΜ και επιδόθηκαν στη γιορτή λήξης του.

ii) Θερινά μαθήματα

Επειδή οι περισσότεροι εκπαιδευόμενοι εμπλέκονται σε αγροτικές εργασίες, κατά τη διάρκεια των θερινών μαθημάτων ελάχιστα τμήματα συνεχίζουν τις εργασίες τους. Κατά το σχολικό έτος 2011-12 συνεχίστηκαν τα μαθήματα ενηλίκων κατά το μήνα Ιούλιο στα τμήματα στον Κένταυρο, στο Σέλερο και στην Αλεξανδρούπολη (βλέπε παρακάτω, Πίνακας 3).

Πίνακας 3. Συμμετοχή στα θερινά τμήματα ενηλίκων ανά ΚΕΣΠΕΜ Ιούλιος 2012

	Τμήματα	Εγγεγραμμένοι	Φοιτήσαντες	Εκπαιδευτικοί
ΚΕΣΠΕΜ Σέλερου	1	11	7	1

ΚΕΣΠΕΜ Άβαντος	1	7	7	1
Μ/κό Σχ. Κενταύρου	1	11	6	1
ΣΥΝΟΛΟ	3	29	20	3 (0 εκπαιδευτικοί εργάζονται σε περισσότερα ΚΕΣΠΕΜ)

Κατά το δεύτερο έτος, 2012-13, μετά από τα αιτήματα που προέκυψαν, δημιουργήθηκαν τα εξής τέσσερα τμήματα: Κομοτηνή, Κένταυρος, Ηλιόπετρα, Εύλαλο. Τα μαθήματα στα τμήματα αυτά αναπτύχθηκαν από τις 25/06 έως και 27/07/2013.

Πίνακας 4. Συμμετοχή στα θερινά τμήματα ενηλίκων ανά ΚΕΣΠΕΜ Ιούλιος 2013

	Τμήματα	Εγγεγραμμένοι	Φοιτήσαντες	Εκπαιδευτικοί
ΚΕΣΠΕΜ Κομοτηνής	1	9	4	1
ΚΕΣΠΕΜ Ευλάλου	1	12	7	1
Μ/κό Σχ. Κενταύρου	1	12	11	1
Μ/κο Σχ. Ηλιόπετρας	1	12	12	1
ΣΥΝΟΛΟ	4	45	34	3 (1 εκπαιδευτικός εργάζεται σε περισσότερα ΚΕΣΠΕΜ)

Παρά τις δυσκολίες της εποχής, λόγω των αγροτικών εργασιών, αλλά και το γεγονός ότι τη δεύτερη χρονιά συνέπεσαν με ένα τμήμα της νηστείας των εκπαιδευμένων (ραμαζάνι), η οποία επηρεάζει συχνά τα ποσοστά φοίτησης, τα τμήματα αυτά ολοκλήρωσαν τα μαθήματα κανονικά, με αναμενόμενα ποσοστά φοίτησης.

4.2. Εποπτεία/συναντήσεις-επιμορφώσεις με εκπαιδευτικούς

Με την ολοκλήρωση της εβδομάδας η κάθε εκπαιδευτρια συνέτασσε αναλυτική φόρμα καταγραφής του μαθήματος (βλ. Παράρτημα 5) και λάμβανε συστηματική ανατροφοδότηση τόσο από την επιστημονική υπεύθυνη Μαρία Ζωγραφάκη, φιλόλογο, διδάκτορα ΕΚΠΑ, όσο και από την επόπτρια, Μαρίνα Πετεινίδου, φιλόλογο, με μεταπτυχιακές σπουδές στην εκπαίδευση ενηλίκων του ΕΑΠ. (Η έκθεση παρατίθεται στο Παράρτημα 1.) Η επόπτρια συνέτασσε εβδομαδιαία έκθεση προς την επιστημονική υπεύθυνη, ενώ είχε συχνή τηλεφωνική επικοινωνία με τις εκπαιδευτριες για άμεση επίλυση εκπαιδευτικών προβλημάτων.

Παράλληλα, οργανώθηκαν συχνές επιτόπιες συναντήσεις με τους εκπαιδευτικούς κάθε νομού, μία κάθε περίπου ενάμιση μήνα, στις οποίες συμμετείχαν και η επιστημονική υπεύθυνη, αλλά και η επόπτρια, όπου αναλύονταν οι επιμέρους δυσκολίες της κάθε τάξης, ενώ προτείνονταν εκπαιδευτικές λύσεις για τα προβλήματα που είχαν ανακύψει. Στις συναντήσεις αυτές ήταν πολύ χρήσιμη και η ανταλλαγή των εκπαιδευτικών εμπειριών μεταξύ των εκπαιδευτικών, εφόσον πολλές φορές είχαν αντιμετωπίσει ανάλογες δυσκολίες και τις είχαν επιλύσει με περισσότερο ή λιγότερο αποτελεσματικό τρόπο. Παρακάτω περιγράφονται οι βασικές επιμορφωτικές συναντήσεις και μια σύντομη αποτίμησή τους.

Αξιοποιώντας την εμπειρία που αποκτήθηκε τον πρώτο χρόνο από τη διαδικασία της εποπτείας καθώς και τα ερωτηματολόγια που συμπλήρωσαν οι εκπαιδευτικοί στο τέλος του έτους (βλ. Παράρτημα 6), τα οποία ανέδειξαν τα κενά και τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι εκπαιδευτικοί, στην αρχή του δεύτερου έτους, στις 20 Οκτωβρίου του 2012 οργανώθηκε στο ΚΕΣΠΕΜ Κομοτηνής 4ωρη εισαγωγική επιμόρφωση με τίτλο: «Βασικές αρχές λειτουργίας των τμημάτων ενηλίκων, τεχνικές διδασκαλίας και «καλές πρακτικές» και επιμορφώτριες τη Μαρία Ζωγραφάκη και τη Μαρίνα Πετεινίδου. Οι στόχοι του σεμιναρίου ήταν: α) να παρουσιαστούν παραδείγματα «καλών πρακτικών» που αναδείχτηκαν από την περσινή σχολική χρονιά και να συνδεθούν με τις βασικές αρχές λειτουργίας των τμημάτων ενηλίκων και β) να αναλυθεί ο ιδιαίτερος ρόλος που αναλαμβάνει ο εκπαιδευτής στα τμήματα αυτά, παράλληλα με τα χαρακτηριστικά του ενήλικα εκπαιδευόμενου.

Τα σεμινάρια εκτυλίχθηκαν με βάση την περυσινή εκπαιδευτική εμπειρία των εκπαιδευτικών. Συγκεκριμένα, είχε ζητηθεί από τις εκπαιδύτριες πριν τη συνάντηση να αναστοχαστούν πάνω στο ρόλο τους κατά την προηγούμενη σχολική χρονιά και να αναδείξουν παραδείγματα «καλών πρακτικών». Με βάση αυτή την προετοιμασία οργανώθηκε η επιμόρφωση κατά ενότητες, ανάλογα με το παράδειγμα που είχε αποφασιστεί εκ προοιμίου ότι θα παρουσιαστεί. Στο πρώτο μέρος της συνάντησης έγινε χωρισμός ομάδων και οι εκπαιδύτριες εργάστηκαν πάνω στα θέματα των καλών πρακτικών, τις οποίες παρουσίασαν μετά στην ολομέλεια και εξήγησαν γιατί πιστεύουν ότι οι συγκεκριμένες πρακτικές είχαν θετικά αποτελέσματα. Στο δεύτερο μέρος παρουσιάστηκαν με τη χρήση εποπτικών μέσων (βιντεοπροβολέα) εισηγήσεις στο θέμα: «Ο ρόλος του εκπαιδευτή σε συνάρτηση με τα χαρακτηριστικά του ενήλικα εκπαιδευόμενου». Παράλληλα παρουσιάστηκαν διάφορες τεχνικές εκπαίδευσης ενηλίκων.

Η επίδραση της συγκεκριμένης επιμόρφωσης αξιολογήθηκε ως θετική, κυρίως μέσω της εποπτείας, εφόσον στις καταγραφές των εκπαιδευτών για την πορεία των μαθημάτων έγινε φανερό ότι αρκετές εκπαιδύτριες υιοθέτησαν ανάλογες πρακτικές. Επίσης, πάλι μέσω των καταγραφών, υπήρξαν πολλές περιπτώσεις όπου διαφάνηκε ότι έγινε εμπέδωση της βασικής αρχής του ρόλου του εκπαιδευτή στο μάθημα των ενηλίκων που είναι να εμπυχώνει και να ενθαρρύνει τους ενήλικες, να στηρίζει τη δύσκολη απόφασή τους να εμπλακούν με τη μάθηση σε μεγάλη ηλικία. Τέλος, στις 1 και 2 Φεβρουαρίου 2013 οργανώθηκε επιμόρφωση από κοινού για τους εκπαιδευτικούς που δίδασκαν σε τμήματα ενηλίκων και σε εκείνους που δίδασκαν στη δράση της εκπαιδευτικής στήριξης των μαθητών/τριών Γυμνασίου και Λυκείου των ΚΕΣΠΕΜ. Το θέμα της επιμόρφωσης ήταν: «Η διδασκαλία σε ομάδες και η σημασία του κινήτρου στα πλαίσια της διδακτικής πράξης, με αφετηρία το επιμορφωτικό υλικό "Κλειδιά και Αντικλείδια"». Οι επιμορφώσεις έγιναν στο ΚΕΣΠΕΜ της Ξάνθης και της Κομοτηνής και ήταν τριώρες. Οι επιμορφώτριες ήταν οι: Μαρία Ζωγραφάκη, Ειρήνη Ασημακοπούλου και Μαρίνα Πετεινίδου. Οι στόχοι της επιμόρφωσης ήταν:

- Να γνωρίσουν οι εκπαιδευτικοί ποιος ο τρόπος και τα οφέλη της διδασκαλίας σε ομάδες και πώς μπορούν διαφοροποιημένα να ανταποκριθούν στις ανάγκες των μαθητών τους.
- Να αντιληφθούν από τις προσωπικές τους αφηγήσεις τη σημασία του να ενισχύσουν το κίνητρο για μάθηση των εκπαιδευόμενων.

- Να έρθουν οι ίδιοι σε επαφή με το επιμορφωτικό υλικό «Κλειδιά και Αντικλειδιά»
- Να συναντηθούν όλοι οι εκπαιδευτικοί, των δυο δράσεων και όλων των ειδικοτήτων (φιλόλογοι, μαθηματικοί, βιολόγοι, φυσικοί), ώστε να διαπιστώσουν τους κοινούς παρονομαστές στις διδακτικές τους προσεγγίσεις.

Ένα μήνα πριν την επιμόρφωση είχε ζητηθεί από τους εκπαιδευτικούς να μελετήσουν 10 συγκεκριμένα «Κλειδιά και Αντικλειδιά» τα οποία απαντούσαν σε όσα κατά καιρούς ανέφεραν στις καταγραφές και στις συναντήσεις μας ως προβλήματα της τάξης τους. Η επιμόρφωση χωρίστηκε σε δύο μέρη, το πρώτο - βιωματικό- αφορούσε το σύνολο των εκπαιδευτικών, ενώ το δεύτερο εξειδικεύτηκε σε μαθήματα στήριξης και μαθήματα ενηλίκων.

Αρχικά ζητήθηκε από τους εκπαιδευτικούς να αναστοχαστούν πάνω σε δύο μελέτες περίπτωσης, δυο συγκεκριμένα παραδείγματα μαθητών και στη συνέχεια χωρίστηκαν σε ομάδες προκειμένου να τα συζητήσουν ομαδικά. Το πρώτο μέρος έκλεισε με συζήτηση όλων πάνω στις βασικές έννοιες, δηλ. της διαφοροποιημένης παιδαγωγικής, της έννοιας του κινήτρου, του λάθους, του κοινωνικού πλαισίου, της αναγνώρισης της ατομικής προόδου του κάθε μαθητή κτλ., καθώς και τονίστηκε ο τρόπος που είχε δομηθεί μέχρι εκείνη τη στιγμή η επιμόρφωση: παρουσίαση θέματος, τυχαία ομαδοποίηση (προτάθηκαν τρόποι ομαδοποίησης μέσα στην τάξη), παρουσίαση εργασιών των ομάδων, συζήτηση σε ολομέλεια.

Στο δεύτερο μέρος, στους εκπαιδευτικούς των ενηλίκων έγινε εισήγηση για το ιδιαίτερο εκπαιδευτικό πλαίσιο της μειονοτικής εκπαίδευσης και των συνθηκών που είχαν να αντιμετωπίσουν οι ενήλικες μαθητές/τριες, κατά τη διάρκεια της υποχρεωτικής εκπαίδευσής τους.

Όλοι οι εκπαιδευτικοί έκριναν ως πολύ βοηθητική την επιμόρφωση: υπογράμμισαν την έκπληξή τους που είδαν ότι οι συνάδελφοί τους, διαφορετικών ειδικοτήτων, έχουν παρόμοια ζητήματα στις τάξεις τους και που μπόρεσαν να μοιραστούν εμπειρίες, σημείωσαν όμως ότι έμαθαν και νέες διδακτικές πρακτικές, όπως τρόπους χωρισμού των ομάδων. Επίσης, οι νεότεροι συνεργάτες βρήκαν πολύ χρήσιμες τις πληροφορίες για τη γνώση του κοινωνικού πλαισίου των μαθητών τους.

4.3. Παράλληλες δραστηριότητες

Στο πλαίσιο των μαθημάτων για ενήλικες διοργανώθηκαν παράλληλα διάφορες εκπαιδευτικές δραστηριότητες, επισκέψεις σε μουσεία, πχ. στο αρχαιολογικό μουσείο Κομοτηνής, καθώς και σε βιβλιοθήκες, πχ. στη δημοτική βιβλιοθήκη της Ξάνθης. Επίσης, στις **26/03/2013**, στην Αυλαία, τον ισόγειο χώρο του ΚΕΣΠΕΜ Κομοτηνής, προβλήθηκε η ταινία «Πολίτικη κουζίνα» του Τ. Μπουλμέτη για τις μαθήτριες και τους μαθητές των τμημάτων ενηλίκων στο ΚΕΣΠΕΜ Κομοτηνής. Η συμμετοχή στη συγκεκριμένη δραστηριότητα ήταν μεγάλη, ενώ αρκετά τμήματα της ταινίας αξιοποιήθηκαν εκπαιδευτικά στα μαθήματα που ακολούθησαν.

Τέλος, στις **20 Απριλίου 2013** πραγματοποιήθηκε μια εκπαιδευτική εκδρομή στη Θεσσαλονίκη, με στόχο τόσο τη γνωριμία με την πόλη και τα μνημεία της, όσο και τη γνωριμία των τμημάτων μεταξύ τους. Στην επίσκεψη αυτή έγινε ξενάγηση από την επιστημονική υπεύθυνη Μαρία Ζωγραφάκη στον Λευκό Πύργο, την πλατεία Ναυαρίνου, την Καμάρα και τη Ροτόντα, ενώ αρκετοί εκπαιδευόμενοι

επισκέφθηκαν την πλατεία Αριστοτέλους. Πριν από την εκδρομή είχαν διδαχθεί και συζητήσει αρκετά για τα συγκεκριμένα μνημεία, ενώ μετά από αυτή κάθε τάξη ετοίμασε μια ιδιαίτερη σχετική παρουσίαση. Στην εκπαιδευτική εκδρομή της Θεσ/νίκης συμμετείχαν 108 ενήλικες (104 γυναίκες και 4 άντρες) οι οποίοι παρακολουθούσαν τα μαθήματα ενηλίκων σε Εύλαλο, Ηλιόπετρα, Ίασμο, Σέλερο, Ξάνθη, Κένταυρο, Κέχρο και Κομοτηνή. Οι εργασίες που προέκυψαν από τη διαδικασία αυτή ήταν δημιουργικές και κάποιες εκτέθηκαν στις γιορτές λήξης των μαθημάτων των ΚΕΣΠΕΜ.

Όπως ήδη αναφέρθηκε, αρκετά τμήματα εξέθεσαν εργασίες τους στις γιορτές λήξης των μαθημάτων στα ΚΕΣΠΕΜ. Οι εργασίες αυτές είτε είχαν παραχθεί κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς για τις ανάγκες των μαθημάτων είτε δημιουργήθηκαν στο τέλος της χρονιάς με στόχο τη συμμετοχή τους στις γιορτές λήξης των μαθημάτων.

4.4. Αξιολόγηση του έτους 2012-13

Μια σαφής ένδειξη της θετικής αξιολόγησης των μαθημάτων από τους ίδιους τους εκπαιδευόμενους ήταν η διάδοση των μαθημάτων σε όλα τα περιφερειακά ΚΕΣΠΕΜ, η σταθεροποίηση της φοίτησης, αλλά και τα αυξημένα νέα αιτήματα που προήλθαν από τα κινητά ΚΕΣΠΕΜ, τα οποία εξυπηρετούν μακρινούς και συχνά δύσβατους οικισμούς. Κατά τη σχολική χρονιά 2012-13 τα μαθήματα διαδόθηκαν πολύ σύντομα και τα περισσότερα τμήματα ξεκίνησαν νωρίς, ενώ ελάχιστα τμήματα χρειάστηκε να συγχωνευθούν. Η πιο σταθερή αυξητική πορεία σημειώθηκε στην Κομοτηνή, πολύ σταθερή φοίτηση σημείωσε και πάλι το τμήμα στον Κένταυρο, ενώ όλα τα καινούρια τμήματα (Σέλερο, Εύλαλο, Εχίνος, Κέχος, Ηλιόπετρα) διατηρήθηκαν μέχρι τέλους, παρά τις αγροτικές εργασίες που γίνονται πιο απαιτητικές στο τέλος του σχολικού έτους και απασχολούν μεγάλο τμήμα των εκπαιδευόμενων.

Πολύ σημαντική ήταν η μεταφορά του αιτήματος από τα κινητά ΚΕΣΠΕΜ στον Κέχρο (ορεινή Ροδόπη) και την Ηλιόπετρα (πεδινή Ξάνθη) για την οργάνωση μαθημάτων ενηλίκων, για πρώτη φορά. Το ενδιαφέρον των εκπαιδευόμενων παρέμεινε αδιάλειπτο και η φοίτησή τους ήταν σε γενικές γραμμές πολύ σταθερή (αν εξαιρέσουμε τις περιπτώσεις όπου το μάθημα συνέπιπτε με κάποια κοινωνική εκδήλωση ή θρησκευτική γιορτή).

Η άλλη σημαντική αλλαγή που επήλθε κατά το δεύτερο έτος λειτουργίας ήταν «το άνοιγμα» των μαθημάτων σε άλλες δραστηριότητες, εκτός σχολικής τάξης. Η επίσκεψη στη βιβλιοθήκη της Ξάνθης, η προβολή της ταινίας «Πολίτικη κουζίνα», η ξενάγηση στο αρχαιολογικό μουσείο της Κομοτηνής και κυρίως η μεγάλη εκπαιδευτική εκδρομή που διοργανώθηκε στη Θεσ/νίκη από όλες τις ομάδες ενηλίκων των νομών Ξάνθης και Ροδόπης, θεωρούμε ότι πρόσφεραν πολύ σημαντικές και ουσιαστικές ευκαιρίες για το «άνοιγμα» των εκπαιδευόμενων στην τοπική κοινωνία, την υιοθέτηση αναγνωστικών συνηθειών, τη γνωριμία με τον πολιτισμό του τόπου και την ιστορία του. Είναι χαρακτηριστικό ότι στις συνεντεύξεις που έδωσαν εκπαιδευόμενες στο τέλος του έτους στην υπεύθυνη της δράσης, Μαρία Ζωγραφάκη τόνισαν την ευκαιρία που είχαν, μέσω των μαθημάτων, να έρθουν σε επαφή με την ιστορία και τον πολιτισμό, για πρώτη φορά στη ζωή τους και να ανακαλύψουν τη γοητεία που κρύβεται σε αυτά.

4.5. Συνολική αξιολόγηση των μαθημάτων για την διετία 2012-2013

Από την αύξηση της ζήτησης των μαθημάτων ενηλίκων, τη γεωγραφική διεύρυνσή τους, αλλά και τη σταθερότητα της φοίτησης των εκπαιδευόμενων μπορεί να εξαχθεί ένα βασικό συμπέρασμα: οι ενήλικοι άνδρες και γυναίκες θεώρησαν σημαντικά τα μαθήματα αυτά και για τον λόγο αυτό επιδίωξαν την εγγραφή τους και παρέμειναν σταθεροί στη φοίτησή τους, παρά τις πολλές προσωπικές, οικονομικές, επαγγελματικές δυσκολίες που αντιμετώπιζαν.

Από την επαφή με τους εκπαιδευόμενους στις εκδηλώσεις που προαναφέρθηκαν διαπιστώθηκε τόσο η ικανότητά τους να εκφράζονται στα ελληνικά όσο και η ικανοποίησή τους από τη διοργάνωση των μαθημάτων, ενώ σε πολλές περιπτώσεις μετέφεραν το αίτημα για αύξηση των ωρών σε μια ενδεχόμενη παράταση του προγράμματος κατά το προσεχές σχολικό έτος.

Στο τέλος της διετίας ανέλαβα προσωπικά, ως επιστημονική υπεύθυνη, κάποιες συνεντεύξεις με γυναίκες από Ξάνθη και Κομοτηνή. Επελέγησαν γυναίκες και γιατί αποτελούσαν τη συντριπτική πλειοψηφία των μαθητευόμενων αλλά και λόγω της μεγάλης ενεργοποίησής τους για την έναρξη των μαθημάτων. Οι συνεντεύξεις αυτές, πέντε στον αριθμό, έγιναν στα ΚΕΣΠΕΜ της Ξάνθης και της Κομοτηνής, κράτησαν από 25 έως 40 λεπτά η καθεμία και είχαν ως στόχο τους καταρχάς τη διαπίστωση της προφορικής ικανότητας των μαθητριών να εκφράζονται στα ελληνικά και κατά δεύτερο λόγο τη διερεύνηση της επίδρασης των μαθημάτων στην προσωπική τους ζωή.

Οι βασικές διαπιστώσεις ήταν οι εξής: γυναίκες που είχαν ξεκινήσει τα μαθήματα με ελάχιστα ελληνικά μπορούσαν να συμμετάσχουν σε μια συνέντευξη, να κατανοήσουν τα ερωτήματα και να εκφράσουν τη γνώμη τους ικανοποιητικά, με τη σχετική ενθάρρυνση. Οι πληροφορίες αφορούσαν, εκτός από την ικανοποίηση για τα μαθήματα και συνήθως για τις εκπαιδευτικούς τους, το αίτημά τους για συνέχιση του προγράμματος.

Κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων, οι γυναίκες τόνισαν τα εξής: η βελτίωση των ελληνικών τους τις έκανε να νιώθουν μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση. Η αυτοπεποίθηση αυτή βελτίωσε και τις σχέσεις τους μέσα στην οικογένεια, εφόσον άρχισαν να είναι ικανές να βοηθούν τα παιδιά τους και βελτιώθηκε έτσι τόσο η αυτοεκτίμησή τους όσο και η εκτίμηση των παιδιών προς το πρόσωπό τους. Άλλες εξήγησαν ότι οι γυναίκες που κάνουν μαθήματα ελληνικών συχνά αποφασίζουν μετά να δώσουν για δίπλωμα οδήγησης αυτοκινήτου και γιατί μπορούν πια να διαβάσουν τα σήματα, αλλά και γιατί νιώθουν μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση.

Επίσης, κάποιες γυναίκες ανέφεραν ότι μετά το πρώτο έτος μαθημάτων άρχισαν να κάνουν αιτήσεις για πρόσληψη σε διάφορες εργασίες (κυρίως σε θέσεις πωλήτριας), τις οποίες δεν μπορούσαν πριν να διεκδικήσουν εφόσον δεν κάτεχαν την ελληνική. Μια άλλη γυναίκα περιέγραψε ότι τα μαθήματα αποτελούν τη βασική της ευκαιρία να φύγει από τη γειτονιά της και να μιλήσει σε μια άλλη γλώσσα (και όχι στη μητρική της) για διάφορα ενδιαφέροντα θέματα (π.χ. θέματα πολιτισμού, ιστορίας) με τα οποία ασχολείται για πρώτη φορά στη ζωή της.

Ίσως, ωστόσο, την πιο ουσιαστική αξιολόγηση έκαναν δυο γυναίκες: η μία στην Κομοτηνή, γυναίκα που φορούσε μαντίλα, η οποία περιέγραψε πώς πήρε το δίπλωμα, και δήλωσε χαρακτηριστικά: «άλλαξε η ζωή μου με τα μαθήματα». Και μια άλλη από τον κάμπο της Ξάνθης, με ελάχιστα ελληνικά, που ωστόσο τόλμησε να πάρει το μικρόφωνο στη γιορτή τέλους του ΚΕΣΠΕΜ στο Εύλαλο για να μας

ευχαριστήσει για τα μαθήματα, μπροστά σε όλο το κοινό κλείνοντας με τη φράση «*γλώσσα είναι ελευθερία*».

Οι εικόνες αυτών των γυναικών που ήταν όλες παρούσες στις γιορτές τέλους των ΚΕΣΠΕΜ και πήραν περήφανες το δίπλωμα φοίτησής τους αποτελούν μια σαφή ένδειξη για την ικανοποίησή τους από τα μαθήματα ενηλίκων. Αλλά και η στάση τους, η επιδίωξή τους να μιλήσουν με τις υπεύθυνες και να απαιτήσουν περισσότερα μαθήματα νομίζουμε πως αποτελεί μια σαφή ένδειξη για την επίτευξη αρκετών από τους στόχους του προγράμματος.

Παράλληλα, στο τέλος των μαθημάτων του δεύτερου έτους 2012-13, οι εκπαιδευόμενοι συμπλήρωσαν ένα ερωτηματολόγιο (βλ. Παράρτημα 7). Συμπληρώθηκαν 128 ερωτηματολόγια, τα 83 στα ελληνικά και τα 45 στα τουρκικά. Τα βασικά συμπεράσματα που προκύπτουν από το ερωτηματολόγιο είναι τα εξής: μεγάλη ικανοποίηση για την πρόοδο στον προφορικό λόγο και τη βοήθεια της γλώσσας στην καθημερινότητα των ανθρώπων, ευχαρίστηση από την εκπαιδευτριά και το υλικό που χρησιμοποιούν, ικανοποίηση από την πρόοδο στο γραπτό λόγο τους. Παράλληλα, σε πολλά ερωτηματολόγια υπήρχε το αίτημα να συνεχιστούν τα μαθήματα και να γίνονται για περισσότερες ώρες, ενώ σε κάποιες περιπτώσεις ζητήθηκε η μεγαλύτερη χρήση των ηλεκτρονικών υπολογιστών στα μαθήματα.

Ως προς τους άμεσους στόχους που είχαν τεθεί για τους εκπαιδευόμενους, θεωρούμε ότι κατακτήθηκαν και οι τρεις σε μεγάλο βαθμό, ιδιαίτερα κατά το δεύτερο έτος, όπου διευρύνουμε τα μαθήματα με παράλληλες δραστηριότητες. Οι μακροπρόθεσμοι στόχοι είναι φυσικά αδύνατο να μπορέσουν να αξιολογηθούν σε τόσο σύντομο χρονικό διάστημα.

Όσον αφορά τους στόχους για τους εκπαιδευτικούς, μετά από όλη αυτή τη διαδικασία της εποπτείας, των εβδομαδιαίων ανταλλαγών, των επί τόπου συναντήσεων και των επιμορφώσεων, θεωρούμε ότι προχώρησαν σε μεγάλο βαθμό και οι τρεις στόχοι μας. Ο σεβασμός της ταυτότητας των εκπαιδευόμενων και η κατανόηση του κοινωνικού πλαισίου θεωρούμε ότι αποτελούν στοιχεία απαραίτητα για την ουσιαστική συμβολή των μαθημάτων αυτών στη βελτίωση της καθημερινότητας και της ζωής, εν γένει, των εκπαιδευόμενων.